

สถาบัน **THE BEST CENTER**

2145/7 ซ.รามคำแหง 43/1 อ.รามคำแหง แขวงหัวหมาก เขตบางกะปิ กรุงเทพฯ 10240

โทร. 0-2318-6868, 0-2314-1492 โทรสาร 0-2718-6274

คุณภาพทางวิชาการต่อมามาที่ 1

www.thebestcenter.com

www.facebook.com/bestcentergroup

นักวิชาการ

คู่มือเตรียมสอบ

สาธารณสุข ปฏิบัติการ

▶ สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข ◀

ประกอบด้วย

▶ พื้นฐานวิชาชีพสาธารณสุข

- อนามัยชุมชน
- การคุ้มครองผู้บริโภค
- ระบบข้อมูลข่าวสารและสารสนเทศ
- ประชากรศาสตร์

▶ วิชาชีพสาธารณสุข

- การวิจัยทางด้านสาธารณสุข
- ระบาดวิทยาและการคุ้มครองโรค
- อนามัยสิ่งแวดล้อม
- กฎหมายสาธารณสุข
- การส่งเสริมสุขภาพ
- ชีวสถิติ
- บริหารงานสาธารณสุข
- ฉายาอนามัย
- การรักษาพยาบาลเบื้องต้น
- สุขศึกษาและพฤติกรรมศาสตร์

เปิดติวครบวงจร ทุกหน่วยงานสอบ และติวทางไปรษณีย์
ติดต่อ 02-3186868, 02-3141492

ศูนย์รวมคู่มือเตรียมสอบและแนวข้อสอบ มีวางจำหน่ายตามศูนย์หนังสือทั่วประเทศ
หรือ www.thebestcenter.com

E-book download ติดต่อไลน์ Id Line : 0627030008

270.-

คู่มือเตรียมสอบ
นักวิชาการสาธารณสุขปฏิบัติการ
สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข

ราคา 270.-

คำนำ

ชุดคู่มือเตรียมสอบ นักวิชาการสาธารณสุขปฏิบัติการ สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข. เล่มนี้ ทางสถาบัน THE BEST CENTER และฝ่ายวิชาการสถาบัน ได้เรียบเรียงขึ้นจากประสบการณ์ตรงของสถาบันมาจัดทำเป็นหนังสือชุดนี้ขึ้น เพื่อให้ผู้สมัครสอบใช้สำหรับเตรียมตัวสอบในการสอบแข่งขันฯ ในครั้งนี้

ทางสถาบัน THE BEST CENTER ได้เล็งเห็นความสำคัญจึงได้จัดทำหนังสือเล่มนี้ขึ้นมา ประกอบด้วยเนื้อหาสาระที่กำหนดในการสอบ และเจาะแนวข้อสอบพร้อมคำอธิบายเพื่อให้ผู้ที่สอบได้เตรียมตัวอ่านล่วงหน้า มีความพร้อมในการทำข้อสอบ

ท้ายนี้ คณะผู้จัดทำขอขอบคุณทางสถาบัน THE BEST CENTER ที่ได้ให้การสนับสนุนและมีส่วนร่วมในการจัดทำต้นฉบับนี้ ทำให้หนังสือเล่มนี้สามารถสำเร็จขึ้นมาเป็นเล่มได้ พร้อมกันนี้คณะผู้จัดทำขออภัยขอรับข้อบกพร่องใด ๆ อันเกิดขึ้นและยินดียินดีรับฟังความคิดเห็นจากทุก ๆ ท่าน เพื่อที่จะนำมาปรับปรุงแก้ไขให้ดียิ่งขึ้น

ขอให้โชคดีในการสอบทุกท่าน

ฝ่ายวิชาการ

สถาบัน The Best Center

www.thebestcenter.com

สารบัญ

วิชาที่ 1. พื้นฐานวิชาชีพสาธารณสุข

➤ วิสัยทัศน์ พันธกิจ โครงสร้างหน่วยงาน อำนาจหน้าที่	1
➤ อนามัยชุมชน	4
● แนวข้อสอบ อนามัยชุมชน	27
➤ ระบบข้อมูลข่าวสารและสารสนเทศ	33
● แนวข้อสอบ ระบบข้อมูลข่าวสารและสารสนเทศ	68
➤ การคุ้มครองผู้บริโภค	91
➤ ประชากรศาสตร์	97

วิชาที่ 2. วิชาชีพสาธารณสุข

➤ การวิจัยทางด้านสาธารณสุข	100
➤ ชีวสถิติ	109
➤ ระบาดวิทยาและการควบคุมโรค	112
● แนวข้อสอบ ระบาดวิทยาและการควบคุมโรค	131
➤ บริหารงานสาธารณสุข	135
➤ อนามัยสิ่งแวดล้อม	153
➤ อาชีวอนามัย	158
➤ กฎหมายสาธารณสุข พระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. 2535	164
● แนวข้อสอบ พระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ.2535	187
➤ การรักษาพยาบาลเบื้องต้น	223
● แนวข้อสอบ การรักษาพยาบาลเบื้องต้น	237
➤ การส่งเสริมสุขภาพ	245
➤ สุขศึกษาและพฤติกรรมศาสตร์	273
● เจาะแนวข้อสอบเก่าภาคสนาม	281

➤ วิทยาลัยทัศน

สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข เป็นองค์กรที่เป็นเลิศด้านการบริหาร บริการ และวิชาการ ทาง การแพทย์และสาธารณสุขที่มีมาตรฐาน ครอบคลุมและเป็นธรรมเพื่อคนไทยสุขภาพดี

➤ พันธกิจ

- พัฒนาระบบบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาล
- พัฒนาระบบบริการทางการแพทย์และสาธารณสุขให้มีคุณภาพและมาตรฐาน
- พัฒนาระบบการจัดการความรู้ทางการแพทย์และสาธารณสุขให้มีประสิทธิภาพ

➤ โครงสร้างหน่วยงาน

- สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข
- สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด
- โรงพยาบาลศูนย์/ทั่วไป
- โรงพยาบาลชุมชน
- สำนักงานสาธารณสุขอำเภอ
- รพ.สต.

➤ อำนาจหน้าที่

สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับราชการประจำทั่วไปของกระทรวง สาธารณสุขและราชการ ที่คณะรัฐมนตรีมิได้กำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของกรมใดกรมหนึ่งในสังกัดกระทรวง สาธารณสุข โดยเฉพาะ รวมทั้งกำกับและเร่งรัดการปฏิบัติราชการของส่วนราชการ ในกระทรวงสาธารณสุขให้

เป็นไปตามนโยบาย แนวทาง และแผนการปฏิบัติราชการกระทรวงสาธารณสุข ซึ่งอำนาจหน้าที่ดังกล่าวนี้ให้รวมถึง

1. ดำเนินการตามกฎหมายว่าด้วยการควบคุมการประกอบโรคศิลปะ กฎหมายว่าด้วยสถานพยาบาล และกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง
2. จัดทำแผนแม่บทด้านการสาธารณสุขและประสานแผนปฏิบัติงาน รวมทั้งติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงานของหน่วยงานในสังกัด
3. เสนอแนะนโยบายของกระทรวงสาธารณสุขให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ นโยบายของรัฐบาล และนโยบายของรัฐมนตรีรวมทั้งเสนอแนะนโยบายในการตั้งและจัดสรรงบประมาณประจำปี
4. ส่งเสริมสนับสนุนกำกับดูแล และประสานการบริหารด้านการสาธารณสุข
5. พัฒนาระบบและมาตรฐานการบริหารด้านสาธารณสุข
6. พัฒนาวิชาการและสนับสนุนการดำเนินงานด้านระบาดวิทยาและด้านสุขภาพ
7. ดำเนินการเกี่ยวกับการผลิตและพัฒนาบุคลากรด้านการสาธารณสุขของกระทรวงฯ
8. ดำเนินการเกี่ยวกับกฎหมายในความรับผิดชอบของกระทรวงสาธารณสุข และกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง
9. ดำเนินการเกี่ยวกับการตรวจราชการของกระทรวงฯ
10. ดำเนินการเกี่ยวกับงานด้านความช่วยเหลือและความร่วมมือกับหน่วยงานต่างประเทศหรือองค์การระหว่างประเทศ
11. ปฏิบัติการอื่นใดตามที่กฎหมายกำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของสำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข หรือตามที่กระทรวงสาธารณสุขหรือคณะรัฐมนตรีมอบหมาย

➤นโยบายและแนวทางการดำเนินงาน

ของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข

ศาสตราจารย์คลินิก เกียรติคุณ นายแพทย์ปิยะสกล สกลสัตยาทร

นโยบาย

1. ให้ความสำคัญสูงสุดต่อการพัฒนางานสาธารณสุขตามแนวพระราชดำริและโครงการเฉลิมพระเกียรติ เพื่อเทิดพระเกียรติพระบรมวงศานุวงศ์ทุกพระองค์ และเกิดประโยชน์สูงสุดต่อประชาชน
2. บูรณาการองค์ประกอบและบทบาทเขตสุขภาพระหว่างสำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ และกระทรวงสาธารณสุข เพื่อให้การดูแลสุขภาพคนไทยเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพในทุกระดับและทุกมิติ

3. พัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและป้องกันโรคให้ประชาชนทุกกลุ่มวัยเพื่อป้องกันความเสี่ยงต่อสุขภาพ และคุ้มครองผู้บริโภค ด้วยความร่วมมือของทุกภาคส่วน โดยให้คนไทยมีโอกาสดูร่วมคิด ร่วมนำ ร่วมทำ และร่วมรับผิดชอบด้วย เป็นการอภิบาลแบบเครือข่าย เอื้ออำนวยระบบสุขภาพแห่งชาติ เชื่อมประสานทุกภาคส่วน เข้าด้วยกัน

4. เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการของหน่วยงานทุกระดับทั้งการบริหารการเงินการคลัง การบริหารกำลังคน และการบริหารข้อมูลสุขภาพเพื่อ สนับสนุนการปฏิรูปสาธารณสุขและปฏิรูปประเทศ เพื่อให้พลเมืองไทยมีสุขภาพแข็งแรง

5. ให้ความสำคัญในการพัฒนากำลังคนด้านสาธารณสุขทั้งความรู้ ทักษะ การผลิต การใช้ การสร้างขวัญกำลังใจภายใต้การเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจและสังคมปัจจุบัน

6. วิจัยและพัฒนาเพื่อส่งเสริมภูมิปัญญาไทยและสมุนไพรไทยให้มีคุณภาพครบวงจรและเกิดผลดี ต่อเศรษฐกิจไทย

7. เร่งรัดปรับปรุงกฎหมาย ระเบียบกฎเกณฑ์ ให้เอื้อต่อการปฏิบัติงานสาธารณสุข เพื่อประสิทธิผล ที่ดีต่อสุขภาพของประชาชน

8. สนับสนุนกลไกการทำงานสาธารณสุขให้เป็นไปเพื่อส่งเสริมการสร้าง ความมั่นคงและความผาสุกของสังคมไทยและสังคมโลก

➤ คำนิยาม

- ☐ ชื่อสัตย์
- ☐ สามัคคี
- ☐ มีความรับผิดชอบ
- ☐ ตรวจสอบได้ โปร่งใส
- ☐ มุ่งในผลสัมฤทธิ์ของงาน
- ☐ กล่าวหาทำในสิ่งที่ถูกต้อง

➤ แนวทางการทำงาน

1. กำหนดคำนิยามร่วมกันเพื่อปฏิบัติมุ่งสู่เป้าหมายคือให้คนไทยมีสุขภาพดี ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

2. สนองนโยบายสาธารณสุขของรัฐบาล

3. สานต่อนโยบายและโครงการในอดีตและปัจจุบันที่ดีมีประโยชน์

4. สร้างสามัคคีเพื่อให้บุคลากรโดยส่วนรวมมีความสุขเหมือนชื่อกระทรวง

อนามัยชุมชน (Community Health)

★ หลักการพยาบาลอนามัยชุมชน

การพยาบาลอนามัยชุมชน (community Health Nursing) คือ การพยาบาลสาขาหนึ่ง ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อสุขภาพของชุมชน โดยนำความรู้ทางการพยาบาลศาสตร์ การสาธารณสุขศาสตร์ สังคมศาสตร์ พฤติกรรมศาสตร์ ฯลฯ มาใช้ในการปฏิบัติในกระบวนการพยาบาล หรือกระบวนการแก้ปัญหาในการปฏิบัติงานร่วมกับชุมชน และบุคคลากรอื่นในทีมสุขภาพ ในทุกขั้นตอนการวางแผนและดำเนินการด้านบริการเหมาะสมกับภาวะสุขภาพและความต้องการที่แท้จริงของชุมชนโดยนำทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด

การพยาบาลอนามัยชุมชน เป็นการดูแลสุขภาพของบุคคล ครอบครัวและชุมชนในเขตที่รับผิดชอบ ดูแลทั้งผู้ที่มีสุขภาพดี ผู้ที่ไม่เจ็บป่วย ผู้ที่อยู่ในภาวะเสี่ยงโรคและผู้ที่อยู่ในภาวะเจ็บป่วย ทั้งเรื้อรังและเฉียบพลัน โดยผสมผสานบริการครบถ้วนทั้ง 4 มิติ คือ ด้านการส่งเสริมสุขภาพ การป้องกันโรค การรักษาโรค และการฟื้นฟูสภาพ จัดตั้งแวดล้อมที่เป็นสาเหตุของโรค และปัญหาสุขภาพ เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน เพิ่มศักยภาพและความสามารถดูแลสุขภาพตนเอง เพื่อให้มีสุขภาพดี ลดการป่วย การตาย ความพิการจากโรคหรือปัญหาสุขภาพที่มีวิธีป้องกันได้ (ไพเราะ ผ่องโชค และคณะ, 2549:2)

สถานที่ปฏิบัติงานของพยาบาลอนามัยชุมชน มีทั้งในสถานบริการและนอกสถานบริการทางสุขภาพดังนี้

การปฏิบัติงานในสถานบริการ แก่ผู้มารับบริการเป็นกลุ่มหรือรายบุคคล ได้แก่ ในคลินิกผู้ป่วยนอก คลินิกตรวจรักษาโรคเบื้องต้น คลินิกตรวจสุขภาพเด็กดี คลินิกวางแผนครอบครัว คลินิกตรวจก่อนคลอดและคลินิกตรวจหลังคลอด เป็นงานบริการด้านส่งเสริมสุขภาพร่างกาย ส่งเสริมสุขภาพจิต และส่งเสริมพัฒนาการ บริการด้านป้องกันโรคที่มีวัคซีนป้องกัน รวมถึงการให้สุศึกษาและการให้คำปรึกษา การตรวจคัดกรองผู้ป่วย การรักษาโรคเบื้องต้นและการส่งต่อ

การปฏิบัติงานนอกสถานบริการ ได้แก่ การดูแลสุขภาพแก่กลุ่มบุคคลในโรงงาน โรงเรียน ในชุมชนสถานรับเลี้ยงเด็กวัยก่อนเรียน สถานดูแลผู้สูงอายุ สถานพักฟื้น การเยี่ยมครอบครัวและผู้ป่วยตามบ้าน การตรวจคัดกรองโรค การรักษาขั้นต้นและส่งต่อ การป้องกันโรคส่งเสริมสุขภาพกาย สุขภาพจิต รมรงค์ให้วัคซีน การให้สุศึกษา การให้คำแนะนำ ปรึกษาและบริการฟื้นฟูสภาพที่บ้านแก่ผู้ป่วยที่กลับจากโรงพยาบาลมาพักฟื้นที่บ้าน (ไพเราะ ผ่องโชค และคณะ, 2549:3)

★ บทบาทหน้าที่ของพยาบาลในงานอนามัยชุมชน

การพยาบาลอนามัยชุมชน การพยาบาลสาธารณสุข การพยาบาลชุมชน หรือการพยาบาลสาธารณสุขมีความหมายเดียวกัน ต้องนำศาสตร์ทางการพยาบาล วิทยาศาสตร์ทางการแพทย์ การสาธารณสุข สังคมศาสตร์ พฤติกรรมศาสตร์ ฯลฯ มาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานเพื่อบรรลุเป้าหมาย สถานที่ปฏิบัติงานไม่จำกัด ว่าต้องปฏิบัติงานในสถานบริการสุขภาพ หรือนอกสถานบริการสุขภาพ หรือในชุมชน บริการในสถานบริการสุขภาพ พยาบาลอนามัยชุมชนทำงานแผนกผู้ป่วยนอก ซึ่งจะกล่าวถึงในเรื่องหน้าที่ของพยาบาลอนามัยชุมชน

คุณสมบัติของผู้ปฏิบัติงานด้านการพยาบาลอนามัยชุมชน พยาบาลวิชาชีพ ทุกคนสามารถปฏิบัติงานพยาบาลอนามัยชุมชนได้ พยาบาลวิชาชีพที่ได้รับการศึกษาเฉพาะทางด้านการพยาบาลสาธารณสุขเพิ่มเติมหลังจากจบหลักสูตรพยาบาลวิชาชีพ และศึกษาต่อระดับมหาบัณฑิตพยาบาลเวชปฏิบัติชุมชน หรือพยาบาลสาธารณสุข สามารถรับผิดชอบงานที่มีความซับซ้อนมากขึ้น เป็นผู้บริหาร นิเทศงาน วางแผนงาน ควบคุมกำกับ ประเมินผลงานในระดับอำเภอ จังหวัด ระดับประเทศเป็นผู้นำทางการพยาบาลอนามัยชุมชน ผู้ชำนาญการ นักวิจัย นักวิชาการ ทำหน้าที่สอน ฝึกอบรม เป็นต้น

ลักษณะการปฏิบัติงานด้านการพยาบาลอนามัยชุมชน

1. เป็นบริการเพื่อสุขภาพ บริการพยาบาลอนามัยชุมชนเป็นบริการเพื่อสุขภาพของประชาชนที่อยู่ในความรับผิดชอบ ในประเทศไทยเป็นบริการที่ง่ายโดยรัฐหรือองค์กรอาสาสมัคร ประชาชนไม่ต้องจ่ายค่าบริการ ให้คำแนะนำให้การพยาบาลที่บ้าน การตรวจร่างกาย ตลอดจนการช่วยเหลือประชาชนอาจเสียค่าใช้จ่ายเป็นค่าตรวจทางห้องปฏิบัติ เอกซ์เรย์ ค่ายาหรือวัคซีน เฉพาะในส่วนที่รัฐไม่ได้จัดสรรงบประมาณไว้ให้

2. เป็นการดูแลต่อเนื่อง แบบองค์รวม และผสมผสาน ให้การดูแลสุขภาพของบุคคล ครอบครัวและชุมชน ในเขตที่รับผิดชอบอย่างต่อเนื่องตามภาวะสุขภาพและอายุ คำนึงถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องทุกด้านรวมทั้งวิถีการดำเนินชีวิต โดยผสมผสานบริการครบถ้วนทั้งด้านการส่งเสริมสุขภาพ การป้องกันโรคที่เป็นงานหลักและการรักษาโรค การฟื้นฟูสุขภาพ จัดตั้งแวดล้อมที่เป็นสาเหตุของโรค และปัญหาสุขภาพ

3. เป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งและความร่วมมือของชุมชน เพิ่มศักยภาพในการดูแลสุขภาพตนเอง เพื่อให้มีสุขภาพดีลดการป่วย การตาย ความพิการที่ป้องกันได้ การเสริมความเข้มแข็งทางสุขภาพให้ชุมชน (Empowerment) พยาบาลทำหน้าที่เป็นผู้ให้คำปรึกษา (consultant) ให้ความรู้เพิ่มขีดความสามารถ (Enabling) ให้ความช่วยเหลือเป็นพี่เลี้ยง (Mentoring) แนะนำแหล่งประโยชน์อำนวยความสะดวก (Facilitating) เป็นปากเป็นเสียงและให้การสนับสนุน (supporting) รวมทั้งร่วมปฏิบัติงานที่ชุมชนเป็นเจ้าของโครงการ(collaborating)

4. ให้ความสำคัญกับปัญหาที่เกิดขึ้นกับคนส่วนใหญ่และกลุ่มเสี่ยงก่อน ในการลำดับความสำคัญของการบริการ พยาบาลอนามัยชุมชนต้องการบริการปัญหาที่มีผลกระทบต่อคนส่วนใหญ่ก่อน และมุ่งเน้นการส่งเสริมสุขภาพและป้องกันโรคมามากกว่าการตามแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นแล้ว(ไพเราะ ผ่องโชค และคณะ,2549:9)

➤มาตรฐานการพยาบาลอนามัยชุมชน

สมาคมพยาบาลอเมริกา (American Association, 1986) กำหนดมาตรฐานการปฏิบัติงานพยาบาลอนามัยชุมชน ด้านต่างๆสรุปได้ดังนี้

1. ด้านทฤษฎี พยาบาลอนามัยชุมชนต้องนำแนวคิด ทฤษฎีทางการพยาบาลมาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงาน
2. ด้านการรวบรวมข้อมูล ต้องมีการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับผู้รับบริการอย่างมีระบบ ครบถ้วนถูกต้อง ใช้ได้สะดวก
3. ด้านการวินิจฉัยทางการพยาบาลต้องได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลที่รวบรวมไว้เกี่ยวกับภาวะสุขภาพของชุมชน ครอบครัวและบุคคล
4. ด้านการวางแผนป้องกันทุกระดับ จากการวินิจฉัยทางการพยาบาล พยาบาลต้องวางแผนการปฏิบัติการพยาบาลที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้รับบริการ ระบุแนวทางที่ชัดเจนที่จะดำเนินการให้บรรลุเป้าหมาย (ไพเราะ ผ่องโชค และคณะ, 2549 : 10)
5. ด้านกิจกรรมบริการ ปฏิบัติการพยาบาลตามแผนเพื่อส่งเสริมสุขภาพ ป้องกัน รักษาและฟื้นฟูสภาพโดยให้ผู้รับบริการหรือชุมชนมีส่วนร่วม
6. ด้านการประเมินผล ต้องมีการกำหนดเป้าหมายและประเมินผลร่วมกันระหว่างผู้รับบริการและพยาบาลเกี่ยวกับความก้าวหน้า และผลที่จะได้รับทางสุขภาพอนามัยของผู้รับบริการ
7. ด้านการประกันคุณภาพและพัฒนาวิชาชีพ
8. ด้านการร่วมงานในระหว่างทีมสุขภาพบุคคลากรอื่นๆในกระบวนการทำงานเพื่อสุขภาพชุมชน
9. ด้านการวิจัย

➤แนวทางปฏิบัติงานด้านการพยาบาลอนามัยชุมชน

1. ใช้กระบวนการแก้ปัญหา หรือกระบวนการพยาบาล
2. ให้ความสำคัญปัญหาที่มีผลกระทบต่อประชาชนส่วนใหญ่ก่อน
3. พัฒนาศักยภาพในการช่วยตนเองครอบครัวและชุมชนได้
4. ประชาชนเป็นคนสำคัญที่สุดในการตัดสินใจแก้ปัญหาของตนเอง ครอบครัวและชุมชน
5. การดูแลต่อเนื่อง

6. ดูแลทุกคนในชุมชนโดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มเสี่ยง(ไพลาะ ผ่องโชน และคณะ,2549:14)

➤หน้าที่ของพยาบาลอนามัยชุมชน

1. หน้าที่ด้านบริการพยาบาลอนามัยชุมชน ให้บริการชุมชนตามขอบเขตความรับผิดชอบลักษณะบริการเป็นบริการครบถ้วน(comprehensive care) ผสมผสานและต่อเนื่อง(Integrative care)

ผสมผสานบริการ 4 ด้าน เน้นการส่งเสริมสุขภาพ และการป้องกันโรค

1.1 บริการด้านการรักษา

1.2 บริการด้านการป้องกันโรคและปัญหาสุขภาพ

1.3 บริการด้านการส่งเสริมสุขภาพ

1.4 บริการด้านการฟื้นฟูสุขภาพ

2.ด้านการบริหารจัดการ พยาบาลอนามัยชุมชนเป็นผู้บริหารงานจัดการที่ดีในงานส่วนที่รับผิดชอบเพื่อให้การดำเนินงานบรรลุวัตถุประสงค์ได้อย่างราบรื่นอย่างประหยัดกำลังคน เวลา และงบประมาณ ได้แก่การประสานงาน การควบคุมกำกับ การนิเทศงาน การประเมินผลงานการประสานงานที่ดีจะทำให้ได้รับความร่วมมืออย่างดีจากผู้ร่วมงานและประชาชน

2.1 ในการบริหารงานด้านพยาบาลเป็นผู้วางแผนงาน จำเป็นต้องทราบนโยบายของหน่วยงานเพื่อวางแผนดำเนินงานได้สอดคล้องกัน

2.2 จัดระบบงาน กำลังคน จัดทรัพยากรจัดงบประมาณ หาแหล่งประโยชน์ เตรียมให้พร้อมสำหรับการปฏิบัติงานได้

2.3 ติดตามประสานงานทั้งภายในและภายนอกองค์กรตรวจ ควบคุมงาน นิเทศงาน ให้ได้ผลงานที่มีคุณภาพ เสร็จตามกำหนดเวลา

2.4 ประเมินผลงาน และแก้ไขข้อบกพร่อง ปรับเปลี่ยนแผนให้เหมาะสมกับการดำเนินงานขั้นต่อไป

3. ด้านวิชาการ

3.1 การวิจัย มีส่วนร่วมในการวิจัย หรือทำการวิจัยเพื่อให้ได้ความรู้ใหม่เพื่อพัฒนาการพยาบาล การบริการด้านสุขภาพ การสาธารณสุข ฯลฯ

3.2 การฝึกอบรมและเผยแพร่ความรู้แก่บุคคลากรสุขภาพ นักเรียน นักศึกษา อาสาสมัคร สาธารณสุขของชุมชนประชาชนทั่วไป กลุ่มผู้นำชุมชนหรือผู้ที่ประชาชนเชื่อถือมาปรึกษาเมื่อมีปัญหาสุขภาพ

➤บทบาทของพยาบาลอนามัยชุมชน มีดังนี้

1. เป็นผู้บริการด้านสุขภาพ (Health care provider) ทั้งผู้ป่วยและผู้ที่ไม่ป่วยจึงเป็นการให้บริการแบบครบถ้วนผสมผสานทั้งด้านการรักษา การฟื้นฟูสุขภาพ การป้องกันโรค การรักษาและการฟื้นฟูสุขภาพ แก่

ครอบครัว กลุ่มคน และชุมชน ทั้งในชุมชน ตามบ้าน โรงเรียน โรงงาน และในแผนกผู้ป่วยนอกของสถานบริการสาธารณสุข โดยเน้นการส่งเสริมสุขภาพและป้องกันโรคเป็นสำคัญ

2. เป็นผู้ให้ความรู้ด้านสุขภาพ (Health educator) พยาบาลอนามัยชุมชนต้องมีคุณสมบัติเด่นในเรื่องการให้ศึกษาในรูปแบบต่างๆให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายมากที่สุด

3. เป็นผู้พิทักษ์ผลประโยชน์ (Advocator) ทำให้ประชาชนได้มีความรู้เกี่ยวกับสิทธิต่างๆของตนเองในด้านสุขภาพตามหลักสิทธิผู้ป่วย

4. เป็นผู้บริหารจัดการ (Manager) ให้การดำเนินงานต่างๆเป็นไปอย่างราบรื่น การจัดวางกำลังคน จัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์เวชภัณฑ์พร้อมพอเพียงในการดำเนินงาน การประสานงานกับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการประชาสัมพันธ์กับทุกฝ่าย

5. เป็นผู้ให้คำปรึกษา(Counselor) พยาบาลเป็นผู้ให้คำปรึกษากับผู้ที่มีปัญหาทุกฝ่ายทั้งสุขภาพกายและสุขภาพจิต รวมทั้งให้คำปรึกษาทางสุขภาพกับทีมสหสาขาวิชาชีพอื่นๆด้วย เช่น เจ้าหน้าที่งานสาธารณสุข เป็นต้น

6. เป็นผู้วิจัย (Researcher) การทำวิจัยหรือร่วมวิจัยมีส่วนสำคัญในการพัฒนาวิชาชีพการพยาบาลให้มีความก้าวหน้า เพื่อปรับปรุงการพยาบาลอนามัยชุมชนให้เป็นที่ยอมรับและเกิดประโยชน์สูงสุดสำหรับประชาชนผู้รับบริการ

7. เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง(Chang agent) เป็นผู้กระตุ้นหรือทำให้ชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นเนื่องจากพยาบาลเป็นผู้ทราบสถานะความเป็นอยู่ของชุมชน ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง เช่น ทราบว่าชุมชนไม่ค่อยมีผู้สนใจออกกำลังกายจึงเป็นผู้จัดริเริ่มให้ชุมชนออกกำลังกายขึ้น

8. เป็นผู้นำ (Leader) การมีความรู้ด้านการดูแลสุขภาพ พยาบาลเป็นผู้ที่ชุมชนเชื่อถือเป็นผู้นำในด้านสุขภาพที่ช่วยชี้แนะแนวทางให้ชุมชนในการตัดสินใจในโครงการต่างๆ ของชุมชนเพื่อส่งเสริมเพื่อส่งเสริมสุขภาพป้องกันและแก้ไขปัญหาด้านสุขภาพชุมชน ครอบครัวหรือบุคคล

9. เป็นผู้ประสานงาน (Co- ordinator) การพยาบาลอนามัยชุมชนเป็นงานที่ต้องประสานงานทุกระดับทั้งผู้ที่อยู่ในระดับที่ต่ำกว่า สูงกว่าหรือระดับเดียวกัน เพราะจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายฝ่ายทั้งทีมสหสาขาวิชาชีพและนอกทีมสหสาขา เช่น อบต. กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ครูอาจารย์ เป็นต้น

10. เป็นผู้ให้ความร่วมมือ (Collaborator) กับทุกฝ่ายที่ช่วยกันพัฒนาชุมชน เช่น ทางการศึกษา ทางฝ่ายการเมือง การปกครอง เป็นต้น

พยาบาลอนามัยชุมชนแต่ละหน่วยงานอาจมีบทบาทที่เน้นหนักแตกต่างกันบ้าง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับนโยบายของแต่ละหน่วยงาน

➤บทบาทหน้าที่ของพยาบาลอนามัยชุมชนในระบบสุขภาพใหม่

ปัจจุบันระบบสุขภาพอยู่ในระยะปรับเปลี่ยน มีการพัฒนาระบบสุขภาพระดับปฐมภูมิ พยาบาลอนามัยชุมชนเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาระบบสุขภาพชุมชนจากเดิมที่มีบทบาทหน้าที่ให้บริการเชิงรุกบริการด้านการป้องกันโรคส่งเสริมสุขภาพ และการฟื้นฟูสภาพผู้พิการชั่วคราวหรือเรื้อรัง มีการให้บริการตามบ้าน บริการในชุมชน ในโรงเรียน ในคลินิกป้องกันโรคส่งเสริมสุขภาพ เช่น คลินิกตรวจสุขภาพเด็กดี คลินิกตรวจและรับฝากครรภ์ ตรวจและดูแลหลังคลอด บริการวางแผนครอบครัว เนื่องจากที่ผ่านมาไม่สามารถให้บริการได้ทั่วถึง พยาบาลจำเป็นต้องมีการปรับบทบาทให้สามารถเพิ่มการพัฒนาศักยภาพของชุมชน อย่างจริงจังมากขึ้น ทำให้ประชาชนส่วนใหญ่ยอมรับความสำคัญและมีส่วนร่วมในการดูแลสุขภาพของตนเอง เพื่อลดปัญหาของสุขภาพให้เห็นผลชัดเจน ประชาชนยอมรับลดค่าใช้จ่ายด้านการรักษาของประชาชนและงบประมาณของประเทศ โดยรวม (ไพเราะ ผ่องโชค และคณะ, 2549:21)

งานรักษาเป็นอีกบทบาทหนึ่งที่ต้องปรับเปลี่ยนจากเดิมที่เป็นเพียงการรักษาพยาบาลเบื้องต้น ช่วยเหลือผู้ป่วยฉุกเฉิน คัดกรองโรคและส่งต่อแพทย์ เมื่อมีการพัฒนาระบบสุขภาพแนวใหม่พยาบาลอนามัยชุมชนต้องให้บริการที่เรียกว่า ไกล่บ้าน ไกล่ใจ คือ บริการที่สะดวก รวดเร็ว มีคุณภาพ เป็นที่เชื่อถือยอมรับ และพอใจของผู้ใช้บริการ เพื่อให้มารับบริการที่สถานบริการปฐมภูมิคือ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลก่อน ไม่ข้ามขั้นไปรับบริการที่สถานพยาบาลตติภูมิ เพื่อเป็นการตอบสนองนโยบายลดความแออัดได้อีกส่วนหนึ่ง

พยาบาลที่จะให้บริการด้านการรักษาพยาบาลที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลต้องมีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เช่นต้องเข้ารับการอบรมหลักสูตรเฉพาะทาง(การรักษาโรคเบื้องต้น) เป็นต้น

➤คุณสมบัติที่เหมาะสมของพยาบาลที่จะปฏิบัติงานอนามัยชุมชนได้

1. ด้านความรู้ จำเป็นที่ต้องมีคุณสมบัติด้านความรู้และทักษะด้านการพยาบาลสาขาต่างๆ ได้แก่ การพยาบาลผู้ใหญ่และผู้สูงอายุ เด็ก สตรีวัยเจริญวัย จิตเวช และสุขภาพจิต การตรวจคัดกรองและการรักษาโรคเบื้องต้น ผู้ป่วยและผู้บาดเจ็บทั่วไปและฉุกเฉิน และนำมาประยุกต์ใช้ในกระบวนการพยาบาลอนามัยชุมชน มีความรู้ด้านการสาธารณสุข เช่น การอนามัยสิ่งแวดล้อม วิทยาการระบาด การป้องกันโรค และการควบคุมโรค การอาชีวอนามัย ชีวิตวิถี โภชนาการชุมชน สุขศึกษาชุมชน ความรู้ในสาขาเฉพาะพยาบาลที่ปฏิบัติงาน เช่น พยาบาลอาชีวอนามัย พยาบาลสังกัดศูนย์วัยโรค ต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ความชำนาญเพิ่มจากพยาบาลวิชาชีพทั่วไป ความรู้ด้านสังคมศาสตร์และพฤติกรรมศาสตร์ เพื่อการเข้าถึงประชาชน ได้เข้าใจชีวิตความเป็นอยู่ ปัญหาและปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ได้ดีขึ้น ช่วยชี้แนะแนวทางที่จะสามารถแก้ปัญหา สามารถให้สุขศึกษาให้ความรู้เพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพ ให้คำปรึกษาแก่ประชาชนได้อย่างเหมาะสม สามารถปฏิบัติงานร่วมกับบุคลากรหลายฝ่าย รวมทั้งประชาชนที่ระดับพื้นฐานความรู้และสังคมต่างกัน

2. ทักษะด้านการสื่อสาร นอกจากความรู้ดังกล่าว พยาบาลต้องพัฒนาทักษะที่จำเป็นด้านการสื่อสาร ทั้งการพูด และการเขียน (Verbal communication) และการแสดงท่าที (Non - Verbal communication) เพราะในการทำงานต้องมีการสื่อสารมากให้เข้าใจตรงกันมากที่สุด ทั้งการพูด ฟัง อ่าน เขียน สอน ถ้าการสื่อสารไม่ดีจะเป็นอุปสรรคในการสื่อสารมาก

3. ทักษะการเป็นผู้นำ กรทำงานต้องมีการบริหารจัดการ การตัดสินใจ การประสานงานพยาบาลทุกคนได้เรียนรู้วิธีการมาแล้ว ในการพยาบาลพื้นฐาน เมื่อปฏิบัติงานอนามัยชุมชนต้องนำทักษะนี้มาใช้มากขึ้นเพราะมีการทำงานร่วมกับประชาชนและผู้ร่วมงานที่อยู่ในระดับรองลงมา

4. ศึกษาหาความรู้ต่อเนื่อง เนื่องจากวิทยาการทางการแพทย์ การพยาบาล การสาธารณสุข มีความก้าวหน้า อย่างรวดเร็ว และสภาพสังคมมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา สภาพปัญหาที่มีการเปลี่ยนแปลง วิธีการแก้ไขปัญหาก็ต้องพัฒนาอยู่เสมอ ผู้ที่ต้องปฏิบัติงานด้านนี้จำเป็นต้องศึกษาเพื่อพัฒนาความรู้ของตนเองตลอดเวลา เพื่อเป็นประโยชน์ในการวางแผนและดำเนินงานซึ่งจะมีผลสูงสุดต่อชุมชนที่รับผิดชอบ

กระบวนการพยาบาลชุมชนกับการพัฒนาสุขภาพชุมชน

การพัฒนาสุขภาพชุมชน เป็นกระบวนการที่ต้องใช้ระยะเวลาในการแก้ไขปัญหา ซึ่งในการแก้ไขปัญหานั้น พยาบาลชุมชนจะต้องนำกระบวนการพยาบาลมาประยุกต์ใช้ ซึ่งในที่นี้เรียกการดำเนินงาน โดยกระบวนการนี้ว่า “กระบวนการพยาบาลชุมชน”

กระบวนการพยาบาลชุมชน กระบวนการพยาบาลชุมชน เป็นเครื่องมือของพยาบาลเพื่อช่วยให้สามารถวินิจฉัยปัญหาหรือความต้องการทางด้านสุขภาพของผู้รับบริการได้โดยฉับไวและให้การพยาบาลได้อย่างเต็มความสามารถและศักยภาพตามปัญหาสาธารณสุขที่พบ ทั้งในระดับบุคคล ครอบครัว และชุมชน โดยใช้หลักการทางวิทยาศาสตร์ที่มีขั้นตอน ต่อเนื่อง เป็นระบบ และมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกัน เพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาและเป้าหมายที่วางไว้ คือการบรรลุสุขภาพดีถ้วนหน้า เนื่องจากกระบวนการพยาบาลตั้งอยู่บนฐานความเชื่อที่ว่า ความสำเร็จของการพยาบาลสามารถวัดได้จากระดับความพึงพอใจของผู้รับบริการที่จะสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข มีความปลอดภัย หลีกเลียงจากปัจจัยต่างๆ ที่มีผลต่อภาวะสุขภาพ สามารถดูแลตนเองเมื่อเจ็บป่วยได้ในระดับหนึ่ง และเสริมสร้างศักยภาพในการดูแลตนเองไม่ให้เจ็บป่วยได้ ดังนั้นการนำกระบวนการพยาบาลมาใช้ในการปฏิบัติงานของพยาบาลชุมชน จะช่วยให้

1. ส่งเสริมและสร้างเสริมศักยภาพในการดูแลตนเองของผู้รับบริการทั้งในกลุ่มที่ป่วย และไม่ป่วย ทั้งในระดับบุคคล ครอบครัวและชุมชน ให้สามารถพึ่งตนเองได้ทางด้านสุขภาพ

2. มีการพยาบาลที่มีคุณภาพ มีประสิทธิภาพ และคุ้มค่า

3. เกิดการศึกษาค้นคว้าแนวทางการพยาบาลที่สอดคล้อง เหมาะสมกับความต้องการ ของผู้รับบริการใน
ทุกระดับ **ขั้นตอนของกระบวนการพยาบาลชุมชน (Steps of Community Nursing Process)**
ประกอบด้วย 5 ขั้นตอนหลัก ดังนี้

1. การประเมินชุมชน (Community Assessment)

เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูล และตรวจสอบข้อมูล ที่เป็นปัจจัยที่มีผลกระทบต่อภาวะ สุขภาพของบุคคล
ครอบครัว และชุมชน เพื่อค้นหาปัญหา ความต้องการด้านสุขภาพอนามัยของบุคคล ครอบครัว และชุมชน รวมทั้ง
ศักยภาพของบุคคล ครอบครัว และชุมชนที่สามารถนำมาใช้ในการพัฒนาสุขภาพของเขาเองได้ ประกอบด้วย
ขั้นตอนย่อย คือ การเก็บรวบรวมข้อมูล การจัดทำแผนที่ การวิเคราะห์ข้อมูล การนำเสนอข้อมูล และการสรุปผล
ข้อมูล

2. การวินิจฉัยชุมชน (Community Diagnosis)

เป็นขั้นตอนสิ้นสุดของการประเมินภาวะสุขภาพชุมชนที่บ่งบอกปัญหา สาเหตุ และ ความต้องการด้าน
สุขภาพของชุมชน เมื่อกำหนดปัญหาอนามัยชุมชนแล้ว จึงมีการจัดลำดับความสำคัญของปัญหา เพื่อประโยชน์ใน
การจัดสรรทรัพยากร และแก้ปัญหาตามความจำเป็นเร่งด่วน และตามกำลังทรัพยากรที่มีอยู่ ขั้นตอนนี้ประกอบด้วย
ขั้นตอนย่อยๆ คือ การกำหนดและเลือกปัญหาด้านสุขภาพ การจัดลำดับความสำคัญของปัญหา และการศึกษา
สาเหตุของปัญหา

3. การวางแผนแก้ไขปัญหาด้านสุขภาพชุมชน (Community Planning)

เป็นการวางแผนเพื่อลดความรุนแรงของปัญหา หรือแก้ปัญหาให้หมดไป พร้อมกับการสร้างเสริมศักยภาพ
ของบุคคล ครอบครัว และชุมชนในการดูแลตนเอง ให้สามารถพึ่งตนเองได้ การวางแผนอาจกำหนดในรูปแบบ
ของแผนงาน โครงการ ประกอบด้วยกิจกรรมหลัก คือ การกำหนดเป้าหมาย วัตถุประสงค์ กิจกรรมการพยาบาล
ระยะเวลา และการกำหนดทรัพยากรที่ต้องการใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยพิจารณาว่าพยาบาลสามารถทำ
กิจกรรมนั้นโดยลำพังหรือไม่ หรือต้องประสานความร่วมมือจากองค์กร สถาบัน หรือหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง

4. การดำเนินการแก้ไขปัญหาด้านสุขภาพชุมชน (Community Implementation)

เป็นการดำเนินงานตามแผนการพยาบาลที่วางไว้ โดยนำแผนงาน/โครงการมาปฏิบัติตาม ขั้นตอน พร้อม
กับการประเมินปัญหาใหม่ที่อาจเกิดขึ้นระหว่างการดำเนินงาน โดยไม่ต้องรอขึ้นประเมินผล ซึ่งต้องมีการบันทึก
รายงานสิ่งต่างๆที่ได้ทำไปและที่เกิดขึ้นระหว่างการปฏิบัติงานตามแผนด้วย ในการปฏิบัติงานถ้ามีหลายกิจกรรม
และมีผู้เกี่ยวข้องหลายคน ควรมีการจัดลำดับงานตามกิจกรรมที่ปฏิบัติก่อนหลัง โดยอาจทำในรูปแบบการ
ปฏิบัติงานเป็นรายเดือน รายสัปดาห์ หรือประจำวัน หรืออาจรายงานโดยใช้แผนภูมิแกนต์ (Gantt's Chart)